

The Impact of International Sanctions on Iran's Energy Exports to China

Shahrooz Shariati¹✉, Ali Naseri²

1. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: shariati@modares.ac.ir
2. PhD Student in Political Science, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. E-mail: alinaseri@modares.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 01 May 2025

Received in revised form: 15 Mar 2026

Accepted: 28 Mar 2026

Published online: 22 Aug 2026

Keywords:

Iran,
China,
United States,
Sanctions,
Energy,
Oil,
Gas.

ABSTRACT

Multilateral international sanctions, as well as those imposed by the United States and Western countries against the Islamic Republic of Iran, have had a significant impact on Iran's energy transactions. These sanctions, designed to restrict Iran's oil and gas exports and exert economic pressure, have substantially reduced the country's share in the global sale of underground resources by deterring potential buyers in the oil and gas sector. Meanwhile, China, as one of the world's largest energy importers, has remained the primary purchaser of Iranian oil and gas. Over the past few decades, China has been a key economic partner of the Islamic Republic of Iran. The central question of this study is: How have U.S. international sanctions on Iran's energy sector affected Iran's oil and gas exports to China? The findings of this research indicate that China's imports of Iranian oil and gas have experienced a declining trend over the past decade. Moreover, the Chinese government has, in practice, aligned itself with international sanctions against Iran. The theoretical framework of this study is based on the principles of the political economy of conflict, while the research methodology involves trend analysis and qualitative examination of statistical data and news reports related to Iran-China energy transactions.

Cite this article: Shariati, Sh., & Naseri, A. (2026). The Impact of International Sanctions on Iran's Energy Exports to China. *International Political Economy Studies*, 9(2), 65-87. <http://doi.org/10.22126/ipes.2026.12098.1745> (in Persian).

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22126/ipes.2026.12098.1745>

Publisher: Razi University

1. Introduction

International sanctions—particularly the unilateral and multilateral measures imposed by the United States and its Western allies against the Islamic Republic of Iran—have served as a central instrument of economic coercion designed to alter Iran's strategic behavior and constrain its policy autonomy. At the core this sanction's architecture lies the systematic restriction of Iran's oil and gas exports, widely seen as the primary source of government revenue and macroeconomic stability. Within this geopolitical and economic configuration, the People's Republic of China occupies a pivotal position. As the world's largest energy importer and one of Iran's most consequential economic partners over the past two decades, China represents both an opportunity and a constraint in Iran's sanctions-affected energy diplomacy. Against this backdrop, this study addresses the following research question: How have U.S.-led international sanctions targeting Iran's energy sector reshaped the market dynamics of Iranian oil and gas exports to China? By tracing the evolution of bilateral energy relations across successive sanctions regimes, this article seeks to clarify the extent to which sanctions have altered China's behavior as an economic and geopolitical actor vis-à-vis Iran.

2. Theoretical Framework

The analysis is grounded in the political economy of conflict, a theoretical framework that situates economic decision-making within broader structures of geopolitical rivalry and strategic constraint. This approach rejects the assumption of purely market-driven behavior and instead conceptualizes states as actors operating under conditions of asymmetric power and external pressure. From this perspective, China is understood as a rational yet risk-sensitive actor that seeks to maximize energy security and long-term economic gains while minimizing exposure to the political and financial costs generated by the Iran–U.S. confrontation. Consequently, China's energy policy toward Iran cannot be reduced to supply–demand logic; rather, it emerges from a multidimensional calculus encompassing domestic energy imperatives, strategic hedging, and compliance—formal or informal—with the U.S.-centered sanctions regime.

3. Methodology

This study employs a qualitative mixed-methods design combining longitudinal trend monitoring with contextualized analysis of statistical data. Quantitative trends in Iranian oil and gas exports to China from 2000 to 2024 are systematically examined to identify patterns of disruption, adjustment, and partial recovery under varying sanctions intensities. Data are drawn primarily from the BP Statistical Review of World Energy, UN Comtrade database, and customs records from both countries. These data are triangulated with qualitative evidence from international news sources (Reuters, Bloomberg, and major Iranian outlets), U.S. congressional legislation (including CISADA, CAATSA, and relevant executive orders), and official statements by Iranian and Chinese officials. This integrative approach allows for a more precise interpretation of how political constraints and legal risks translate into observable economic behavior.

4. Findings & Discussion

The findings indicate that Iranian energy exports to China have exhibited pronounced volatility closely aligned with shifts in the scope, enforcement, and credibility of international sanctions. Four analytically distinct phases can be identified: Pre-Intensification Phase (Pre-2010): Despite nominal adherence to selected United Nations resolutions, China expanded its energy imports from Iran, suggesting that limited engagement under controlled sanctions conditions remained politically and

economically advantageous for Beijing. High-Pressure Sanctions Phase (2010–2015): Bilateral energy trade became highly irregular, marked by sharp contractions and episodic recoveries, reflecting heightened uncertainty and adaptive risk management by Chinese firms. JCPOA Adjustment Phase (2016–2018): The partial suspension of sanctions following the JCPOA generated a rapid and substantial increase in Iranian energy exports to China, underscoring the sensitivity of bilateral trade flows to sanctions relief. Post-JCPOA Withdrawal Phase (2018–Present): The most consequential transformation occurred after the U.S. withdrawal from the JCPOA and the reimposition of sanctions under frameworks such as CISADA and CAATSA. China sharply curtailed its official crude oil imports from Iran in order to mitigate exposure to secondary sanctions. Although independent Chinese refineries partially substituted major state-owned firms by purchasing discounted Iranian oil, these transactions proved insufficient to offset the collapse of official export volumes. Moreover, while the 25-year comprehensive cooperation agreement signed in 2021 symbolized long-term strategic intent, its implementation has remained constrained by persistent sanctions-related risks.

5. Conclusion

This article analyzed China's economic behavior toward Iran under successive sanctions regimes through the framework of the political economy of conflict, highlighting how geopolitical pressure, institutional constraints, and firm-level risk calculations have shaped bilateral relations over time. The findings indicate that prior to 2010, although China formally supported several U.S.-backed sanctions resolutions against Iran, bilateral economic engagement—particularly trade—continued to expand, reflecting Beijing's capacity to balance political alignment with economic pragmatism. During the period of intensified multilateral sanctions between 2010 and 2015, however, Iran–China trade experienced significant volatility, revealing the growing effectiveness of coercive economic measures in constraining commercial exchange. Following the implementation of the Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA), bilateral relations entered a renewed phase of growth, underscoring the central role of sanctions relief in facilitating economic normalization. This trajectory shifted decisively after the U.S. withdrawal from the JCPOA in 2018 and the subsequent reimposition of comprehensive sanctions, particularly in the energy sector. Measures designed to drive Iran's oil exports toward zero substantially reduced Iran's formal participation in global energy markets. Although China remained among Iran's key oil customers, the expansion and enforcement of U.S. secondary sanctions significantly altered Chinese behavior. Major Chinese firms, especially those embedded in global financial and commercial networks, reduced or suspended cooperation with Iran to mitigate legal and financial exposure. As a result, China's officially reported oil imports from Iran declined markedly. In this constrained environment, independent Chinese refineries with limited access to international finance emerged as the primary purchasers of Iranian crude. Nevertheless, the 25-year Comprehensive Cooperation Agreement signed in 2021 proved insufficient to overcome the structural barriers imposed by sanctions, and its implementation has remained limited. Overall, the evidence demonstrates that despite China's diplomatic emphasis on multilateralism and peaceful dispute resolution, its economic engagement with Iran is ultimately governed by cost-benefit calculations under sanctions risk. Consequently, the future of Sino-Iranian energy cooperation remains structurally dependent on the evolution of U.S. sanctions policy, with continued restrictions posing escalating challenges to Iran's economic and strategic interests.

Ethical Considerations

Not applicable

Funding

Not applicable

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest

پیامد تحریم‌های بین‌المللی بر صادرات انرژی ایران به چین

شهرزاد شریعتی^۱ | علی ناصری^۲

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: shariati@modares.ac.ir
 ۲. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: alinaseri@modares.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۲/۱۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۱/۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۵/۳۱ کلیدواژه‌ها: ایران، چین، ایالات متحده، تحریم، انرژی، نفت، گاز.	تحریم‌های بین‌المللی چندجانبه و تحریم‌هایی که از سوی ایالات متحده و کشورهای غربی علیه جمهوری اسلامی ایران اعمال شده‌اند، تأثیر قابل توجهی بر معاملات انرژی ایران داشته است. این تحریم‌ها که باهدف محدود کردن صادرات نفت و گاز ایران و فشار اقتصادی در نظر گرفته شده‌اند در عمل با منصرف کردن مشتریان بخش نفت و گاز ایران سهم کشور را از فروش منابع زیرزمینی به میزان قابل ملاحظه‌ای کاهش داده است. در همین حال چین به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین واردکنندگان انرژی در جهان، همواره بزرگ‌ترین خریدار نفت و گاز ایران بوده است و این کشور آسیایی در چند دهه اخیر یکی از شرکای اقتصادی کلیدی جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود. پرسش اصلی پژوهش ناظر بر این موضوع است که تحریم‌های بین‌المللی آمریکا علیه بخش انرژی و نفت و گاز ایران چگونه بر بازار صادرات نفت و گاز ایران به چین اثرگذاری داشته است؟ یافته‌های پژوهش در چارچوب نظریه اقتصاد سیاسی منازعه نشان می‌دهد که روند واردات نفت و گاز ایران از سوی چین طی یک دهه گذشته کاهش یافته است و چین در عمل ضمن دریافت تخفیف‌های قابل توجه برای خرید نفت ایران همزمان کوشیده است منافع خود را در منازعه ایران و آمریکا تا حدودی کاهش دهد و با تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران تلویحاً همراهی کند. روش انجام این پژوهش مبتنی بر پایش روندها و تحلیل کیفی داده‌های آماری و ارزیابی گزارش‌های خبری پیرامون معاملات انرژی ایران و چین است.

استناد: شریعتی، شهرزاد؛ ناصری، علی (۱۴۰۵). پیامد تحریم‌های بین‌المللی بر صادرات انرژی ایران به چین. *مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، ۲۹ (۲)، ۶۵-۸۷
<http://doi.org/10.22126/ipes.2026.12098.1745>

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسندگان
 DOI: <http://doi.org/10.22126/ipes.2026.12098.1745>

مقدمه

جمهوری خلق چین هرچند از جمله نظام‌های سیاسی جهان بود که بلافاصله تأسیس جمهوری اسلامی را در ایران به رسمیت شناخت (Belal, 2020: 49)؛ اما رهبری چین در سال ۱۹۹۷ به این درک رسید که موضوع تداوم کمک نظامی چین به ایران هدف پکن برای ادامه رشد سریع اقتصادی را به خطر می‌اندازد (Garver, 2011). با وجود این روابط طرفین در حوزه نفت و انرژی ادامه یافت و تا سال ۲۰۰۷ چین به شریک تجاری شماره یک ایران تبدیل شد. این مقاله می‌کوشد تا نشان دهد تحریم‌های بین‌المللی چگونه در معاملات انرژی ایران و چین اثرگذار بوده است؟ بر این اساس پس از مقدمه، پیشینه تحقیق مرور می‌شود. سپس چارچوب نظری «اقتصاد سیاسی منازعه» ارائه خواهد شد؛ در ادامه، تحریم‌های بین‌المللی و تحریم‌های آمریکا علیه ایران تحلیل و واکنش چین به این تحریم‌ها در سه مقطع پیش از ۲۰۱۰، ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ و دوره برجام (۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸) مطالعه می‌شود و در پایان بر مبنای آخرین مستندات میدانی عملکرد چین در قبال تحریم‌های ضد ایران بر اساس میزان واردات چین از ایران و مسئله نفت و انرژی به تفصیل ارزیابی و نتیجه‌گیری پایانی ارائه خواهد شد.

پیشینه پژوهش

استفاده از تحریم‌ها به عنوان ابزار سیاست خارجی، ادبیات قابل توجهی در رشته‌های علوم سیاسی و اقتصاد دارد. درزner^۱ (۱۹۹۹)، در کتاب خود «پارادوکس تحریم‌ها: سیاست‌مداری اقتصادی و روابط بین‌الملل» هرچند به بررسی تحریم‌های در مورد استفاده علیه ایران نمی‌پردازد، اما چارچوب نظری و تحلیلی در این باب ارائه می‌دهد. ون برگیجک^۲ (۲۰۰۹) در کتاب «دیپلماسی اقتصادی و جغرافیای تجارت بین‌الملل» هرچند به طور مشخص به ایران نپرداخته ولی به تأثیر موقعیت استراتژیک و منابع غنی ایران بر دیپلماسی اقتصادی و روابط تجاری آن اشاره دارد. گری کلاید هافباوئر، جفری جی. شات، کیمبرلی آن الیوت و باربارا اِگ^۳ (۲۰۰۸) در اثر خود سوابق کاملی از موارد تحریم‌های اثرگذار از سوی آمریکا و اروپا بر کشورهای تحت تحریم را ارائه می‌دهند.

همایون شیرازی، کریم آذربایجانی و مرتضی صامتی (۲۰۱۶)، معتقدند تحریم‌های اعمال شده علیه ایران تأثیر منفی و معناداری بر میزان صادرات ایران به تمام شرکای تجاری آن در تمام سال‌های موردبررسی داشته است و مجموع زیان ایران فقط در سه سال ۱۰۴ میلیارد دلار بوده است. محسن بیات (۱۳۹۱) اما استدلال می‌کند به موازات تشدید تحریم‌های ایران از سال ۲۰۰۶، اقتصاد ملی خودکفا در کشور پایه‌گذاری شده است.

محمد نهان‌دیان و محمد لطفی (۱۳۹۲) نتیجه می‌گیرند که منزوی کردن ایران در محیط بین‌المللی و واردکردن آسیب اقتصادی هدف اصلی تحریم‌ها است.

محسن اسلامی و فرزانه نقدی (۱۳۹۵) در پژوهش دیگری نتیجه می‌گیرند که تحریم‌های مالی، اقتصادی، دفاعی و نظامی به عنوان یک راه حل آزمایش شده در مهارت قدرت اقتصادی و نظامی ج.ا. ایران در سند راهبردی ایالات متحده نهاده شده و کشورهای منطقه‌ای نیز حامی تداوم این وضعیت هستند.

محمدصادق کریمی (۱۳۹۶) در پژوهش خود نشان می‌دهد امکان اقدام متقابل، این فرصت را به کشور تحریم شونده را می‌دهد که محاسبات کشور تحریم کننده را تغییر دهد.

طیبه مایی، فخرالدین سلطانی و آرمین امینی (۱۴۰۳) اما نشان می‌دهند تحریم‌های اقتصادی نقش‌یابی در اقتصاد و سیاست جهانی را برای جمهوری اسلامی ایران با محدودیت مواجه کرده است.

مروری بر آثار موجود نشان می‌دهد در هیچ کدام از این پژوهش‌ها، تأثیر مشخص تحریم‌های بین‌المللی بر مراودات با کشورهای ثالث موردبررسی قرار نگرفته است. از سوی دیگر با مفروض گرفتن نقش چین به عنوان اصلی‌ترین مقصد محموله‌های نفت و گاز ایران، ارزیابی نقش تحریم‌های بین‌المللی در این روند اهمیت مضاعف دارد.

1. Drezner

2. van Bergeijk

3. Gary Clyde Hoffbauer, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott, and Barbara Egg

روش پژوهش

این پژوهش با رویکردی کیفی و رویدادپژوهی انجام شده و بر تحلیل روندهای آماری مرتبط با صادرات انرژی ایران به چین طی چند دهه گذشته استوار است. داده‌ها از گزارش‌های رسمی، آمارهای بین‌المللی انرژی و اسناد منتشرشده توسط نهادهای معتبر اقتصادی گردآوری شده‌اند. سپس این داده‌ها با بهره‌گیری از روش تحلیل روند و مقایسه تطبیقی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در ادامه، گزارش‌های خبری و تحلیلی معتبر نیز برای تفسیر رفتار چین در قبال تحریم‌ها و تکمیل چارچوب اقتصاد سیاسی منازعه تحلیل شده‌اند.

چارچوب نظری

تمامی منازعات و درگیری‌های دنیا اعم از کوچک و بزرگ و جدید یا قدیمی، اقتصاد سیاسی مختص به خود را دارند (Anderton & Carter, 2009; Andreas, 2012). اقتصاد سیاسی منازعه بر این نکته مهم تأکید دارد که اختلاف و منازعه میان دو کشور در عین آنکه یک معضل سیاسی است، فرایندی اقتصادی نیز به شمار می‌رود و بر این مبنا اقتصاد منازعه نباید به‌غیر از اقتصاد سیاسی منازعه تلقی شود (Vahabi, 2012). در همین حال، در هر منازعه طرفین درگیر به‌صورت ناخواسته برای تأمین مالی ناگزیر از جلب حمایت کشورهای قدرتمند و ثروتمند می‌شوند (Fitzgerald, 2000). در تعبیری دیگر نیز اقتصاد سیاسی منازعه را می‌توان به‌عنوان مفروضه‌های کلیدی اقتصاد که در خدمت ایدئولوژی قرار می‌گیرند، توصیف کرد (Lynch, 2011: 5). تحقیقات در مورد اقتصاد سیاسی منازعات بین‌المللی نیز در اقتصاد سیاسی بین‌الملل، به‌ویژه در رابطه با مطالعه رقابت‌های نظامی - صنعتی و تجاری بین دولت‌ها و نظم‌های اقتصادی بین‌المللی برجسته شده است (Lake, 2006). تحریم‌های بین‌المللی یکی از وجوه مهم در حوزه اقتصاد سیاسی منازعه است که موجب محدودیت‌های تجاری، ممنوعیت سرمایه‌گذاری، مسدود شدن دارایی‌ها، کاهش کمک‌های نظامی یا اقتصادی، یا محدودیت‌های سفر برای مقامات دولتی، نمودار می‌شوند (Peksen, 2021: 187).

فشار و ایجاد درد اقتصادی یکی از مهم‌ترین اهداف تحریم‌های بین‌المللی است (Kaempfer & Lowenberg, 2007: 3; Hufbauer & Jung, 2020: 869). از دهه ۱۹۹۰، تعداد تحریم‌های اعمال‌شده توسط بازیگران دولتی یا سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل (سازمان ملل متحد) به‌طور قابل‌توجهی افزایش یافته است (Felbermayr et al, 2020). تحریم‌ها شامل عناصر سیاسی نظیر «علامت دادن»^۱، «اجبار»^۲ و «محدود کردن»^۳ است (Giumelli, 2011: 32-35) و بر این اساس می‌تواند سوژه مهمی در اقتصاد سیاسی منازعه باشد. ارزیابی اثرات کلی اقتصادی تحریم‌ها بر اهداف نیز بر تشخیص تغییرات (پس از اعمال تحریم) در تولید ناخالص کشورها (Drezner, 2000: 90-91)، یا نرخ‌های رشد تولید ناخالص داخلی (Neuenkirch & Neumeier, 2015) متمرکز است اگرچه ارزیابی چنین نتایج تجمعی در موارد مختلف متفاوت و دشوار است (Yang et al., 2004). این پژوهش در ادامه با مرور تحریم‌های بین‌المللی ایران، تأثیر رژیم تحریم‌ها بر معاملات انرژی ایران و چین را ارزیابی خواهد کرد.

تحریم‌های بین‌المللی و ایالات متحده علیه جمهوری اسلامی ایران

تحریم اقتصادی ایران از سال ۱۹۸۰ آغاز و به‌تدریج تصاعدی شد به‌گونه‌ای که در سال ۲۰۱۰ ارتباط بیشتر بانک‌های ایرانی با مراکز مالی دنیا قطع شد. اوباما به دنبال تحریم‌های «گلوله نقره‌ای»^۴ بود که ایران را مجبور به آمدن پای میز مذاکره کند (Kandil & Mirzaie, 2021: 79; Hufbauer & Jung, 2020: 2). گسترده علیه ایران تهدید کشورهای ثالث بود که با آمریکا همراهی نمی‌کردند (Majidi & Zarouni, 2016: 3). آمریکا برای تحریم ایران، اقداماتی دیگری نظیر جنگ سایبری (حمله به زیرساخت‌های مالی) و استفاده از قانون اصلاح‌شده

1. signaling
2. coercion
3. constraining
4. Silver Bullet

مصونیت‌های حاکمیت خارجی (FSIA)^۱ را نیز در دستور کار قرار داد (Hufbauer & Jung, 2020: 2-5). از دیگر روش‌ها تحریمی ایالات متحده استفاده از نفت به‌عنوان یکی از سیاسی‌ترین کالاهای اقتصاد جهانی بود (Majidi & Zarouni, 2016: 7). بر این اساس، ایالات متحده آمریکا، بخش انرژی ایران را به‌عنوان هدف آسیب‌پذیر شناسایی کرد تا ایران نتواند ارز موردنیاز خود را با فروش نفت به دست آورد. جدول ذیل که از سوی نگارندگان تنظیم شده است مهم‌ترین تحریم‌های آمریکا علیه ایران را نشان می‌دهد.

جدول ۱. مهم‌ترین تحریم‌های آمریکا علیه ایران (گرساسی و همکاران، ۱۴۰۰؛ نگارندگان)

نهاد تحریم کننده	عنوان	تاریخ	تعداد تحریم
کنگره آمریکا	IINA قانون منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای ایران و عراق	۱۹۹۲	۱۱
	ISA قانون تحریم‌های ایران	۱۹۹۶	۳۱
	IFCA حمایت از آزادی ایران و منع سلاح‌های کشتار جمعی	۲۰۰۶	۱۳
	CISADA قانون جامع تحریم‌ها پاسخگویی و عدم سرمایه‌گذاری در ایران	۲۰۱۰	عدم دسترسی
	CAATSA قانون مقابله با دشمنان آمریکا از طریق تحریم‌ها	۲۰۱۷	۶
	SHIP تحریم‌های مربوط به فرآورده‌های نفتی با منشأ ایران	۲۰۲۴	۴
رئیس‌جمهور آمریکا ^۲	۱۲۹۳۸ منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای	۱۹۹۴	۱۷۹
	۱۲۹۵۷ ممنوعیت سرمایه‌گذاری در بخش نفت ایران	۱۹۹۵	نامشخص
	۱۳۲۳۴ نهادهای تروریسم	۲۰۰۱	۲۸۹
	۱۳۳۸۲ منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای	۲۰۰۵	۴۴۳
	۱۳۴۳۸ تهدید علیه ثبات عراق	۲۰۰۷	۱۴
	۱۳۵۵۳ مسدود کردن اموال برای نقض حقوق بشر	۲۰۱۰	۴۷
	۱۳۵۷۲ سرکوب مردم سوریه	۲۰۱۱	۴
	۱۳۵۸۱ سازمان‌های جنایی فراملی	۲۰۱۱	۴
	۱۳۶۰۶ مسدود کردن اموال و تعلیق ورود برای نقض حقوق بشر	۲۰۱۲	۶
	۱۳۶۰۸ منع برخی معاملات و تعلیق ورود	۲۰۱۲	۱۳
	۱۳۵۹۹ مسدود کردن اموال دولت و مؤسسات مالی	۲۰۱۲	۱۵۰
	۱۳۶۲۲ نفت و محصولات پتروشیمی	۲۰۱۲	۱۰
	۱۳۶۲۸ نقض حقوق بشر	۲۰۱۲	۲۳
	۱۳۶۴۵ معاملات ریال، سنگ‌های قیمتی و شرکت ملی نفت کش ایران	۲۰۱۳	۱۳
	۱۳۶۹۴ فعالیت‌های مخرب سایبری	۲۰۱۵	۲۱
	۱۳۸۱۸ نقض حقوق بشر	۲۰۱۷	۴
	۱۳۸۴۶ اعمال تحریم‌ها علیه اشخاص	۲۰۱۸	۵۹
	۱۳۸۷۱ فلزات و مواد معدنی	۲۰۱۹	۴۴
	۱۳۸۷۶ اعمال تحریم‌ها علیه اشخاص	۲۰۱۹	۳۹
	۱۳۹۰۲ ساخت‌وساز، منسوجات و سایر بخش‌ها	۲۰۲۰	۱۸
	۱۳۹۴۹ قرارداد تسلیحاتی ایران	۲۰۲۰	۶
	یادداشت امنیت ملی ریاست جمهوری (NSPM)	۲۰۲۵	۳

فراتر از تحریم‌ها یک‌جانبه آمریکا در ۳۱ ژوئیه ۲۰۰۶، شورای امنیت سازمان ملل قطع‌نامه ۱۶۹۶ را بر اساس ماده ۴۰ فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد تصویب کرد. طبق این قطع‌نامه آژانس انرژی (IAEA) باید تا ۳۱ اوت ۲۰۰۶ گزارش می‌داد که آیا ایران «تعلیق کامل و مستمر کلیه فعالیت‌های ذکر شده در این قطع‌نامه را ایجاد کرده است یا نه» و در غیر این صورت، اقدامات مناسب مانند تهیه بسته تحریمی تفصیلی، در دستور قرار می‌گرفت (UN Security Council, 1696). در

۱. این قانون به قربانیان تروریسم ایالات متحده اجازه می‌دهد تا از دولت‌های تعیین شده حامی تروریسم به‌دلیل اقدامات تروریستی، در کشور خود شکایت کنند.

۲. مطابق قانون اختیارات اضطراری اقتصادی (IEEPA)، رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا می‌تواند هر زمان که وضعیت اضطراری را در رابطه با یک کشور تشخیص دهد، محدودیت‌هایی را در رابطه با تبادلات اقتصادی با آن کشور اعمال کند. ایالات متحده آمریکا از مارس ۱۹۹۵ از این اختیار در رابطه با جمهوری اسلامی ایران استفاده کرده است.

اقدام بعدی شورای امنیت در ۲۳ دسامبر ۲۰۰۶، قطع‌نامه ۱۷۳۷ را تصویب کرد که واردات و صادرات مواد و تجهیزات هسته‌ای حساس به ایران را مسدود می‌کرد. (UN Security Council, 1737). در ۲۴ مارس ۲۰۰۷، شورای امنیت قطع‌نامه ۱۷۴۷ را تصویب کرد که دامنه تحریم‌های دسامبر ۲۰۰۶ را افزایش داد (UN Security Council, 1747). در سال‌های بعد قطع‌نامه‌های دیگری از جمله ۱۸۰۳، ۱۸۳۵، ۱۸۸۷ و ۱۹۲۹ علیه ایران به تصویب رسید و سرانجام قطع‌نامه ۱۹۲۹ در سال ۲۰۱۰ آخرین قطع‌نامه شورای امنیت بود که تحریم‌های شدید و فراگیر مربوط به مسائل نظامی و هسته‌ای علیه ایران به‌صورت گسترده اجرا کرد.

واکنش‌های چین به تحریم‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران

اواخر دهه ۱۹۹۰ تا سال‌های اول قرن جدید، شرکت‌های چینی در چندین پروژه مرتبط با نفت در ایران مشارکت می‌کردند (Garver, 2011: 267-269)؛ اما از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ در زمینه تحریم‌های ایران تصمیمات سخت‌گیرانه‌تری اعمال شد در سال ۲۰۰۶، (ILSA) به قانون تحریم‌های ایران (ISA) تغییر نام داد، درحالی‌که در سال ۲۰۱۰ دولت اوباما قانون جامع تحریم‌ها، مسئولیت‌پذیری و واگذاری ایران (CISADA) را تصویب کرد و تحریم‌ها را بر بخش نفت ایران گسترش داده بود. در ماه می ۲۰۱۰ اجماعی بر سر تحریم‌های ایران در بین قدرت‌های بین‌المللی پدید آمد. این تحریم‌ها به گفته رادهام کلیتون باید «فلج‌کننده»^۱، نیکلا سارکوزی، «عظیم»^۲ و به گفته بنیامین نتانیاهو، «گزنده»^۳ بود.

آمریکا برای همراه کردن چین با خود در نوامبر ۲۰۰۹ و دو هفته قبل از اولین سفر اوباما به پکن، «دنيس راس»^۴ و «جفری بادر»^۵ از مقامات ارشد شورای امنیت ملی ایالات متحده را عازم پکن کرد تا با مقامات چینی مذاکره و پیشنهاد کنند که واردات نفت چین از ایران متوقف و با نفت عربستان سعودی و سایر منابع جایگزین شود (Pomfret & Warrick, 2009). اوباما نیز از رهبر چین خواست به حمایت از تحریم‌های جدید سازمان ملل علیه ایران بپردازد (france24, 13/04/2010). رئیس‌جمهوری چین البته در این دیدار تأکید کرد که اختلافات با ایران باید «از طریق گفتگو و مذاکره» حل‌وفصل شود (Foster, 2009)؛ اما اوباما پس از دیدار با هو جین تائو، رئیس‌جمهور چین، گفت که هر دو توافق کرده‌اند که ایران «باید تضمین‌های [بیشتر] به جامعه بین‌المللی مبنی بر صلح‌آمیز و شفاف بودن برنامه هسته‌ای خود ارائه کند» (Cooper, 17/11/2009). در نظر چین، سه دور اول تحریم‌ها که توسط شورای امنیت به‌اتفاق آرا اعمال شد نه به‌عنوان مجازات، بلکه به‌عنوان انگیزه‌ای برای بازگرداندن ایرانی‌ها به میز مذاکره بود (Van Kemenade, 2010: 108-110) و ایالات متحده به همکاری همه شرکای تجاری اصلی ایران برای مؤثرتر کردن تحریم‌ها علیه ایران نیاز داشت.

بر این اساس نقش چین به‌عنوان بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران و کشوری دارای حق وتو تأثیر مستقیمی بر اثربخشی تحریم‌های بین‌المللی داشت (Van Kemenade, 2010; Izadi & Khodaei, 2017: 303). ارزش تاریخی، راهبردی و اقتصادی مشارکت با تهران، چین را وادار می‌کرد تا از طریق یک تلاش میانجی‌گری مستمر، تضاد بین این نقش‌ها را مدیریت کند (Scita, 2022: 88). چین در این دوره از حق مطلق ایران برای پیگیری برنامه هسته‌ای صلح‌آمیز دفاع کرد و درعین‌حال معتقد بود مقامات ایران را باید تحت فشار قرار داد تا به جامعه بین‌المللی ثابت کنند به سیاست منع اشاعه و همکاری با آژانس پایبندی دارند (Garver, 2011: 163).

در جریان تصویب قطع‌نامه ۱۷۴۷، سفیر چین پیش‌نویس شدیدتر این قطع‌نامه را با چارچوبی نرم‌تر جایگزین و درنهایت بیان داشت: اقدامات تحریمی مربوطه نباید به مردم ایران آسیب برساند و بر مبادلات عادی اقتصادی، تجاری و مالی بین ایران و سایر کشورها تأثیر بگذارد. اقدامات شورا باید مناسب، فزاینده و متناسب باشد و باعث تشدید درگیری یا رویارویی نشود (UN Security Council, 1747). با وجود این از شش قطع‌نامه‌ای که بین سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۱۰ به تصویب رسید، چهار مورد از

1. crippling
2. massive
3. biting
4. Dennis Ross
5. Jeffrey Allen Bader

آن‌ها شامل مجموعه‌ای از قطع‌نامه‌های توسعه‌یافته تحریم‌ها علیه ایران و یا اشخاص و نهادهای ایرانی بود. چین به‌عنوان عضو دائمی شورای امنیت، به همه قطع‌نامه‌های مربوط به این موضوع رأی مثبت داد. به گفته تیلور، تصمیم نهایی پکن [و مسکو] برای امضای قطع‌نامه‌های شورای امنیت سازمان ملل برای اعمال تحریم‌ها علیه ایران پس از یک دوره گفت‌وگو طولانی‌مدت و پس‌ازاینکه تحریم‌های پیشنهادی به میزان قابل‌توجهی کاهش یافت، به‌دست‌آمده بود (Taylor, 2012: 83). جدول ذیل عملکرد دولت چین در همراهی با قطع‌نامه‌های شورای امنیت در قبال ایران را نشان می‌دهد.

جدول ۲. عملکرد چین در قطع‌نامه‌های شورای امنیت در قبال ایران (نگارندگان)

سال	شماره قطع‌نامه	خواسته	رأی چین
۲۰۰۶	۱۶۹۶	توقف غنی‌سازی اورانیوم	موافق
۲۰۰۶	۱۷۳۷	توقف غنی‌سازی اورانیوم	موافق
۲۰۰۷	۱۷۴۷	محدود کردن فعالیت کشورها با شرکت‌های ایرانی در زمینه انرژی هسته‌ای و ممنوعیت صادرات و واردات سلاح‌های سنگین	موافق
۲۰۰۸	۱۸۰۳	اقدام‌های لازم در ارتباط با تهدید صلح و امنیت جهانی	موافق
۲۰۰۸	۱۸۳۵	تعلیق فعالیت‌های غنی‌سازی اورانیوم و پروژه آب‌سنگین	موافق
۲۰۰۹	۱۸۸۷	عمل به قطع‌نامه‌های قبلی	موافق
۲۰۱۰	۱۹۲۹	تحریم‌های شدید و فراگیر مربوط به مسائل نظامی و هسته‌ای	موافق

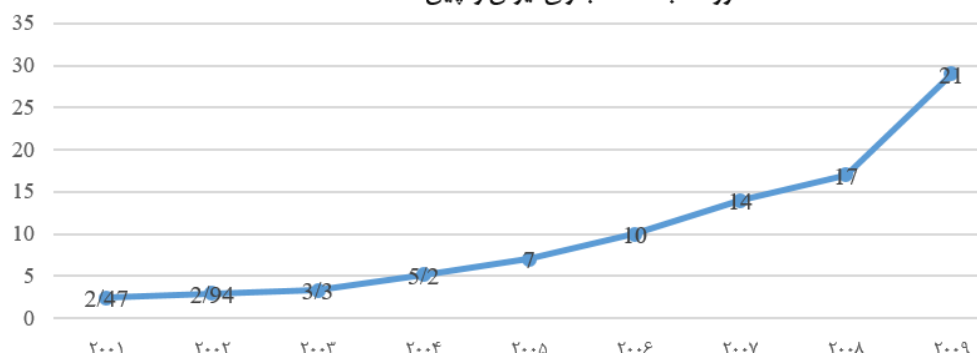
روابط تجاری ایران و چین تحت نظام تحریم‌های بین‌المللی ایران پیش از ۲۰۱۰

باوجود تحریم‌های ایالات متحده و سازمان ملل که حتی با رأی مثبت چین همراه بوده است روابط تجاری و اقتصادی ایران و چین بین سال‌های ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۳ گسترش بیشتری یافت. چین به‌طور پیوسته واردات نفت ایران را افزایش داد و تهران به یکی از تأمین‌کنندگان بزرگ نفت خام پکن در اوایل دهه ۲۰۰۰ تبدیل شد (Calabrese, 2006). این وضعیت به نحوی بود که در مارس ۲۰۰۴، شرکت ژوهای ژنرونک^۱، یک شرکت دولتی چین، قراردادی ۲۵ ساله برای واردات ۱۱۰ میلیون تن گاز طبیعی مایع (LNG) از ایران امضا کرد. در همان سال، چین با خرید ۲۰ میلیارد دلار گاز طبیعی مایع از ایران طی ۲۵ سال آینده موافقت کرد (Wright, 2004). یکی دیگر از شرکت‌های چینی، گروه سینوپک^۲، نیمی از سهم میدان‌های نفتی یادآوران را به ارزش ۱۰۰ میلیارد به‌منظور اکتشاف به دست آورد و در سال ۲۰۰۷، شرکت ملی نفت چین (CNPC) قراردادی ۳٫۶ میلیارد دلاری برای توسعه میادین گازی فراساحلی در ایران امضا کرد و سپس قرارداد ۲ میلیارد دلاری دیگر برای توسعه میدان نفتی در نزدیکی اهواز به امضا رساند (Sotoudehfar, 2015: 25).

ایران و چین از سال ۲۰۰۵ هفت توافق‌نامه بزرگ بالادستی در بخش انرژی امضا کردند. بیشتر سرمایه‌گذاری‌های بزرگی که چین به آن متعهد شده بود در توسعه بالادستی و به اکتشاف و تولید نفت خام اشاره داشت که در این فعالیت سه شرکت انرژی دولتی پیشرو چین شامل: شرکت ملی نفت چین، شرکت پتروشیمی چین (سینوپک) و شرکت ملی نفت فلات قاره چین حضور داشتند. حتی شرکت‌های چینی متعهد شده بودند که یک پالایشگاه در هرمز بسازند و احتمالاً حدود ۲۹ درصد ظرفیت پالایشگاه موجود در آبادان را توسعه دهند (Mackenzie, 2010: 5). چین همچنین بزرگ‌ترین تأمین‌کننده خارجی تسلیحات ایران در سال ۲۰۰۸ بوده است و سهم ایران از کل صادرات نظامی چین از نظر ارزش (۸۰۰ میلیون دلار) در آن سال ۱۴ درصد یا حدود ۱۱۲ میلیون دلار بود (Sotoudehfar, 2015: 25). در سال ۲۰۱۰ تجارت دوجانبه ایران و چین به حدود ۲۱٫۲ میلیارد دلار رسید (Sotoudehfar, 2015: 23)؛ و چین با مبادلات دوجانبه به ارزش ۲۱٫۲ میلیارد دلار در مقایسه با ۱۴٫۴ میلیارد دلار در سه سال قبل، مهم‌ترین شریک تجاری ایران شد (Miraskari et al., 2013: 124-125). نمودار ذیل روند صعودی مبادلات ایران و چین تا پیش از سال ۲۰۱۰ را نشان می‌دهد.

1. Zhuhai Zhenrong.
2. Sinopec.

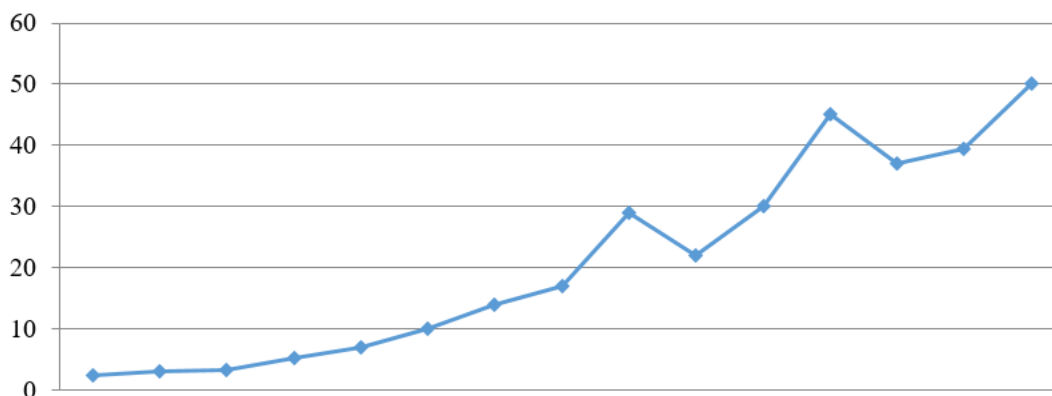
رشد مبادلات تجاری ایران و چین ۲۰۰۹-۲۰۰۱

شکل ۱. روند تصاعدی مبادلات ایران و چین قبل از ۲۰۱۰ میلادی (گزارش‌های اتاق بازرگانی ایران و چین، گمرک ج.ا. ایران و گزارش اتاق بازرگانی و صنایع و معادن تهران در سال‌های متفاوت به میلیارد دلار) Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, (www.fmprc.gov.cn)

روابط تجاری ایران و چین تحت نظام تحریم‌های بین‌المللی ایران (۲۰۱۵-۲۰۱۰)

در سال ۲۰۱۰، چین به‌عنوان بزرگ‌ترین شریک تجاری ایران از روسیه پیشی گرفت. علیرغم اتکای شدید ایران به چین به‌عنوان شریک تجاری اصلی خود، صادرات نفت تراز تجاری کشور را به نفع خود نگه داشت (Conduit & Akbarzadeh, 2019: 473). درحالی‌که در سال ۲۰۰۰، تنها ۵ درصد از کل صادرات نفت ایران به چین بود، ایران در سال ۲۰۱۱، ۲۵ درصد نفت خود را به چین عرضه کرد (Yacoubian, 2023). در سال ۲۰۱۱ حجم تجارت دوجانبه ایران و چین به ۴۵,۰۹ میلیارد دلار افزایش یافت (Miraskari et al., 2013: 124-125). تا این سال هیچ نشانه‌ای مبنی بر دور زدن چین از تحریم‌های واردات نفت ایران وجود ندارد (Sotoudehfar, 2015: 29). در سال ۲۰۱۲ چین خرید نفت خود را گسترش داد و حجم آن را به ۵۴ درصد از صادرات نفت ایران رساند (Conduit & Akbarzadeh, 2019: 473). بر این اساس ارزش تجاری این دو کشور به بالغ بر ۵۰ میلیارد دلار رسید و ایران هم سومین شریک تجاری کشور چین محسوب می‌شد (تجارت فردا، ۱۳۹۳/۰۳/۰۴). در اثر گسترش خرید انرژی ایران توسط چین، ایالات متحده تحریم‌هایی را علیه شرکت ژوهای زنگرونګ، اعمال کرد (Reuters, 2012). با توجه به اینکه CNPC، Sinopec و CNOOC سرمایه‌گذاری‌های بسیار بزرگ‌تری نسبت به ژوهای زنگرونګ در بازار انرژی ایران انجام داده بودند، عموماً این باور وجود داشت که تحریم ژوهای زنگرونګ یک سیگنال خاص برای این سه شرکت ملی نفت بود. در این دوره بانک «کونلون آ» که بخشی از شرکت ملی نفت چین (CNPC) بود و در معاملات بزرگ با مؤسسات ایرانی شرکت می‌کرد در اوت ۲۰۱۲ از سوی ایالات متحده تحریم شد. در پی این تحریم سه شرکت ملی نفت چین در نتیجه تحریم‌های ایالات متحده، نسبت به فعالیت‌های خود در ایران محتاط‌تر شدند (Wu, 2015) و شرکت ملی نفت چین در اواسط سال ۲۰۱۲ از توسعه میدان گازی فراساحلی پارس جنوبی خارج شد (Wuthnow, 2016: 2). بر اساس گزارش بانک مرکزی و شرکت ملی نفت ایران، صادرات نفت ایران در سال ۲۰۱۲ یک میلیون بشکه در روز کاهش یافت که این روند بیانگر کاهش شدید صادرات ایران در نتیجه تحریم‌های اعمال شده بود (Shirazi et al., 2016, 10). اما با وجود تحریم‌های بین‌المللی، ایران همچنان منبع اصلی تأمین نفت چین به شمار می‌رفت و حدود ۹ درصد از واردات نفت خام چین در سال ۲۰۱۴ از مبدأ ایران بود و مجموع تجارت بین دو کشور از ۲۹,۴ میلیارد دلار به ۵۱,۹ میلیارد دلار بین سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۴ افزایش یافت (Wuthnow, 2016: 1). چین در این دوره هم با وجود تحریم‌ها به فعالیت‌های اقتصادی خود با ایران ادامه داد و حتی شرکت‌های انرژی چین سعی کردند تا خلأ ایجادشده توسط هم‌تایان اروپایی و آسیایی را در ایران پر کنند. نمودار ذیل روند نوسانی مبادلات ایران و چین پس از سال ۲۰۱۰ تا سال ۲۰۱۵ را در مقایسه با روند صعودی تا آن سال نشان می‌دهد:

شکل ۲. روند نوسانی مبادلات ایران و چین از سال ۲۰۱۰ تا سال ۲۰۱۵ (گزارش‌های اتاق بازرگانی ایران و چین، گمرک ج.ا. ایران و گزارش اتاق بازرگانی و صنایع و معادن تهران در سال‌های متفاوت به میلیارد دلار) Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, (www.fmprc.gov.cn).

روابط تجاری ایران و چین تحت توافق هسته‌ای یا برجام (۲۰۱۵-۲۰۱۸)

لغو تحریم‌های مرتبط با هسته‌ای سازمان ملل و ایالات متحده فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تجارت با ایران را برای شرکت‌های چینی در حوزه انرژی افزایش داد (Wuthnow, 2016: 2-3). در ژانویه ۲۰۱۶، بلافاصله پس از اجرای برجام، شی جین‌پینگ از ایران بازدید کرد و سرمایه‌گذاری چین در ایران افزایش یافت (Garlick & Havlová, 2021: 470-471). سفر شی جین‌پینگ و هیئت عالی‌رتبه همراه او به ایران پس از اجرایی شدن برجام، موجب تدوین سند راهبردی ۲۵ ساله بین دو کشور، امضای ۱۷ سند همکاری و امضای یادداشت تفاهمی در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و تجاری شد (پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست جمهوری، ۱۳۹۴/۱۱/۰۳). همچنین در این دوره می‌توان به سفر کم‌سابقه وزیر دفاع و فرمانده نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران به چین و پهلوی گرفتن ناوهای جنگی چین برای نخستین بار در بندرعباس در قالب عملیاتی نمودن دیپلماسی دفاعی دو کشور اشاره کرد (اختیاری امیری و صالحی، ۱۳۹۶: ۴۳).

چین در سال ۲۰۱۶ بالغ بر ۱۶,۴ میلیارد دلار کالا به ایران صادر و ۱۴,۸ میلیارد دلار کالا از ایران وارد کرده بود. مبادلات تجاری ایران و چین که در سال ۲۰۱۶ بالغ بر ۳۱,۲ میلیارد دلار شده بود در سال ۲۰۱۷ به ۳۷,۱۸ میلیارد دلار افزایش یافت. (مشرق‌نیوز، ۱۳۹۶/۱۱/۲۱). مهم‌ترین سرمایه‌گذاری چین در ایران پس از برجام، قرارداد ۴,۷۹۷ میلیارد دلاری برای توسعه فاز ۱۱ پارس جنوبی (میدان گاز) بین شرکت ملی نفت ایران و یک کنسرسیوم متشکل از توتال، شرکت چینی CNPC و شرکت پتروپارس ایران در ژوئیه ۲۰۱۷ بود. در این قرارداد سهم توتال، CNPC و پتروپارس به ترتیب ۵۰/۱، ۳۰ و ۱۹ درصد تعیین شده بود اما بلافاصله پس از خروج آمریکا از برجام، توتال طی بیانیه‌ای اعلام کرد، این شرکت پروژه توسعه فاز ۱۱ پارس جنوبی را ادامه نخواهد داد و همه عملیات مرتبط را تا پیش از ۴ نوامبر ۲۰۱۸ ملغی خواهد کرد، مگر آن‌که این شرکت بتواند از سوی مقامات فرانسوی و اروپایی از آمریکا مجوز دریافت کند. در پاسخ به این اعلامیه، زنگنه وزیر نفت اظهار داشت که ایران در صورت خروج توتال از ایران، شرکت CNPC را در قرارداد جایگزین خواهد کرد و این در حالی بود که شرکت چینی هیچ واکنشی به این مسئله نشان نداد (Trend News Agency, 17/05/ 2018).

بدین ترتیب هرچند برقراری برجام در سال‌های ۲۰۱۵، ۲۰۱۶ و ۲۰۱۷ منجر به افزایش روند تجارت دوجانبه ایران و چین شد (ملکوتی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴۲) اما پس از به اوج رسیدن تحریم‌ها از سال ۲۰۱۷، سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم خارجی سالانه چین در ایران در دوره دوساله بعدی کاهش شدیدی را تجربه کرد. درواقع، صادرات چین به ایران از حدود ۱,۲ میلیارد دلار در اکتبر ۲۰۱۸ به تنها ۴۰۰ میلیون دلار -کاهش نزدیک به ۷۰ درصد- در دسامبر ۲۰۱۸ کاهش یافت (Bourse & Bazaar, 2019: 2). در دوره دوساله بعدی (دسامبر ۲۰۱۸ - دسامبر ۲۰۲۰)، میانگین ارزش صادرات ماهانه چین به ایران به‌طور مداوم زیر آستانه نمادین یک میلیارد دلار باقی ماند. به همین ترتیب، صادرات ایران به چین نیز که معمولاً با واردات نفت تأمین می‌شود، در تابستان ۲۰۱۸ - قبل از رسیدن حداکثر فشار به بخش نفت - و سپس در آوریل ۲۰۱۹ به دو قله متمایز

به بیش از ۲ میلیارد دلار رسید. از آن زمان، ارزش واردات ماهانه چین از جمهوری اسلامی ایران کاهش یافت و زیر یک میلیارد دلار باقی ماند (Batmanghelidj, 2019).

خود این امر درحالی که بود که چین از تحریم‌های نفتی ایران تا میزان خرید سقفی معین معاف شده بود. در آوریل ۲۰۱۹، وزیر امور خارجه وقت آمریکا، مایک پمپئو اعلام کرد که واشنگتن معافیت‌های جدیدی برای دولت‌ها برای ادامه واردات نفت از جمهوری اسلامی ایران صادر نخواهد کرد. هدف دولت ترامپ «به صفر رساندن صادرات نفت ایران و محروم کردن حکومت [ایران] از منبع اصلی درآمدش بود» (DiChristopher, 2019). هم‌زمان با اعلام پمپئو، ارزش واردات رسمی نفت خام ایران توسط پکن به اوج خود به ارزش ماهانه ۱۶ میلیارد دلار رسید و بلافاصله در ماه می ۲۰۱۹ به کمتر از ۶۰۰ میلیون دلار رسید؛ و در مراحل بعد این میزان واردات از ایران در محدوده ۲۰۰ میلیون دلار تا صفر تثبیت شد.

با وجود این چین، همچنان شریک اول تجارت خارجی ایران و سر لیست مقاصد صادراتی و مبادی وارداتی بوده است (پورقاسمی، ۱۳۹۸). درواقع، همان‌طور که از گزارش‌های هوش اطلاعاتی منبع باز (OSINT)^۱ و تجزیه و تحلیل تغییرات در جریان نفت از کشورهای دیگر مشخص شد، ایران همچنان به فروش مقدار قابل توجهی نفت به چین از طریق کشورهای ثالث مانند مالزی ادامه داده است (Greer & Batmanghelidj, 2020:6). در ژوئیه ۲۰۱۹، وزارت خزانه‌داری شرکت دولتی بازرگانی نفت ژوهای زنگرونک را تحریم کرد اما سخنگوی وزارت امور خارجه چین تحریم‌های آمریکا را غیرقانونی خواند (Lijian's, 06/12/2021).

دولت دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا در ۲۵ سپتامبر، دو واحد از شرکت کاسکو (COSCO)^۲ را به نام بندر دالیان در شمال شرقی چین در لیست سیاه تحریمی قرارداد. این اقدام هزینه‌های حمل و نقل در سراسر جهان را به بالاترین حد خود رساند و بازار جهانی حمل و نقل را مختل کرد؛ اما اندکی بعد وزارت خزانه‌داری ایالات متحده اعلام کرد که تحریم‌های یکی از دو واحد شرکت نفت کش چینی را لغو کرد؛ و این اقدام پس از شکایت چین در مذاکرات فاز ۱ توافق تجاری ایالات متحده و چین اتفاق افتاد (Bloomberg, 31/01/2020).

تحلیل عملکردی روابط اقتصادی ایران و چین در شرایط تحریم‌های ایران

کنگره ایالات متحده در ۱ ژوئیه ۲۰۱۰، قانون جامع قانون جامع تحریم‌ها، پاسخگویی و واگذاری علیه ایران (CISADA)^۳ را تصویب کرد و در سال ۲۰۱۷ نیز قانون کاتسا^۴ توسط کنگره ایالات متحده به تصویب رسید. این تحریم‌ها شامل محدودیت‌های مالی، اقتصادی و نظامی گسترده با هدف کاهش توانایی‌های ایران بود (congress.gov, 24/07/2017).

در این وضعیت، شرکت‌های چینی از فرصت نبود رقبای اروپایی و ژاپنی برای افزایش حضور بیشتر در بخش‌های اقتصاد ایران استفاده کردند. از سال ۲۰۱۱، حجم تجارت چین با ایران از حجم تجارت بین ایران و همه کشورهای اتحادیه اروپا بیشتر شد. در سال ۲۰۱۵، تجارت چین با ایران چهار برابر کل تجارت اتحادیه اروپا با این کشور بود (Izadi & Khodaei, 2017: 302-303).

میزان صادرات چین از سال ۱۹۹۹ تا سال ۲۰۱۴ - به جز سال ۲۰۱۲ - تقریباً یک‌روند رو به رشد را طی کرده است و در سال ۲۰۱۴ به بالاترین حد خود رسیده است. در دوره مذاکرات هسته‌ای و در نهایت برجام هرچند با کاهشی اندک صادرات چین به ایران همچنان بالا است. بعد از خروج آمریکا از برجام تا سال ۲۰۲۳ صادرات چین به ایران نیز به تناسب فشار ایالات متحده برچین برای محدود کردن تجارت با ایران، با کاهش روبه‌رو بوده است. نمودار زیر میزان صادرات چین به ایران از سال ۱۹۹۹ تا سال ۲۰۲۳ نشان می‌دهد:

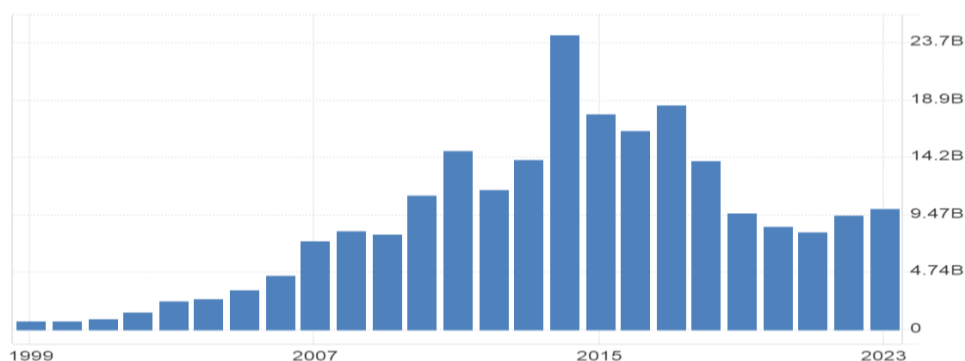
1. Open Source Intelligence.

۲. کاسکو به شرکت کشتیرانی چین (COSCO) اشاره دارد که یکی از بزرگترین و مهم‌ترین شرکت‌های حمل و نقل دریایی در جهان است. در سال ۲۰۱۹، دولت دونالد ترامپ دو واحد از این شرکت را به نام‌های COSCO Shipping Tanker و COSCO Shipping Energy Transportation در لیست سیاه تحریمی قرار داد. این دو واحد به طور خاص در زمینه حمل و نقل نفت و محصولات نفتی و انرژی در جهان فعال هستند.

3. Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act.

4. CAATSA - Countering America's Adversaries Through Sanctions Act.

China exports to Iran

Source: tradingeconomics.com | Comtrade

شکل ۳. میزان صادرات چین به ایران (<https://tradingeconomics.com/china/exports/iran>)

نمودار زیر میزان واردات چین از ایران را طی سال‌های ۱۹۹۹ تا سال ۲۰۲۳ نشان می‌دهد:

China imports from Iran

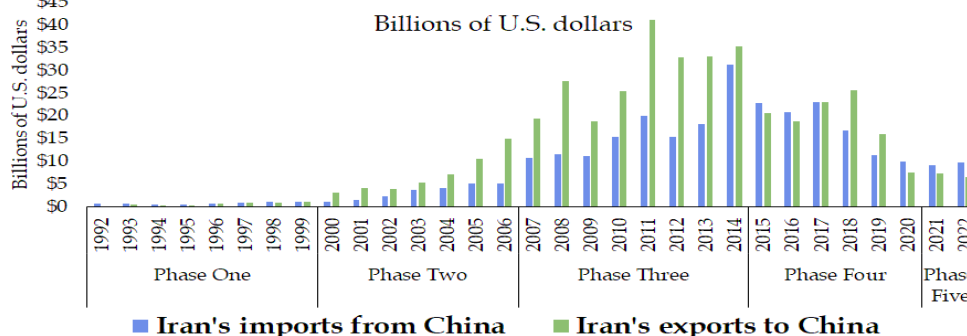

Source: tradingeconomics.com | Comtrade

شکل ۴. میزان واردات چین از ایران (<https://tradingeconomics.com/china/exports/iran>)

در نموداری دیگر دو شاخصه واردات و صادرات در کنار یکدیگر آمده است که خود نشان می‌دهد از سال ۲۰۰۰ تا سال ۲۰۱۹ میزان صادرات ایران به چین بیشتر از واردات از چین بوده است که بیشتر نفت و انرژی را تشکیل می‌داده است. ولی از سال ۲۰۱۸ و خروج ترامپ از برجام هرچند واردات و صادرات به ایران هر دو با کاهش روبه‌رو بوده است ولی صادرات چین به ایران برای اولین بار روندی افزایشی را در مقابل واردات نشان می‌دهد:

Iran-China Trade 1992 to 2022

Notes: China has underreported imports of Iranian oil since the U.S. reimposed sanctions in 2018 and waivers expired in 2019. The values have been adjusted for inflation to 2023 USD.

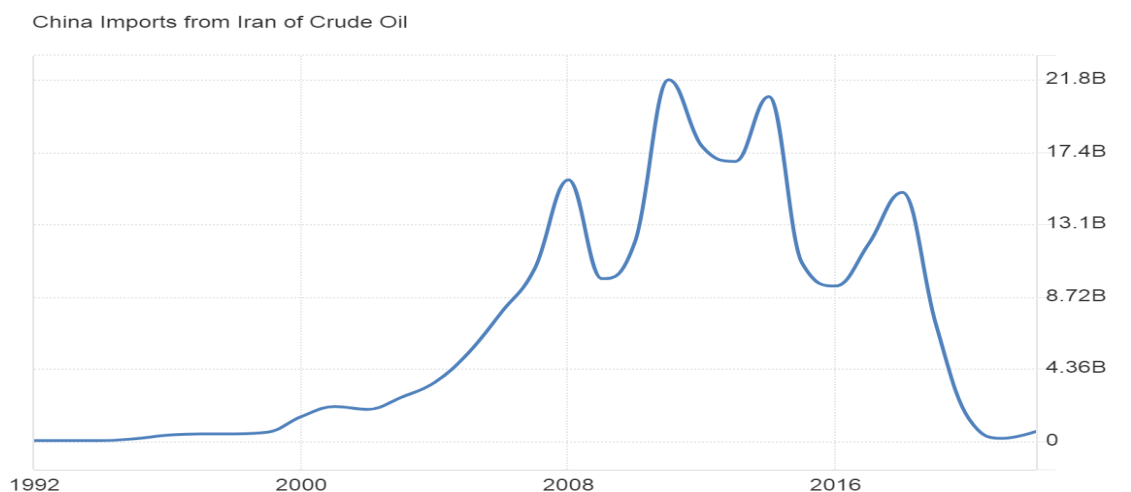
Source: U.N. Comtrade

©The Iran Primer (CC BY SA-4.0)

شکل ۵. تراز صادرات و واردات ایران و چین (<https://tradingeconomics.com/china/exports/iran>)

آمار مذکور نشان‌دهنده دو تحول ساختاری تحت تأثیر تحریم‌هاست: اول، معکوس شدن تراز تجاری به نفع چین از ۲۰۱۸ که نشان از کاهش توان صادراتی ایران و افزایش وابستگی به واردات چینی دارد. دوم، کاهش شدید صادرات ایران که موانع مالی و لجستیکی تحریم‌ها را عیان می‌سازد. این روند، عینیت یابی «اقتصاد سیاسی منازعه» است که در آن تحریم‌ها موازنه اقتصادی را به نفع چین تغییر داده، ولی جریان نفت به‌عنوان خط قرمز رابطه، هرچند با سازوکارهای پیچیده، حفظ‌شده است.

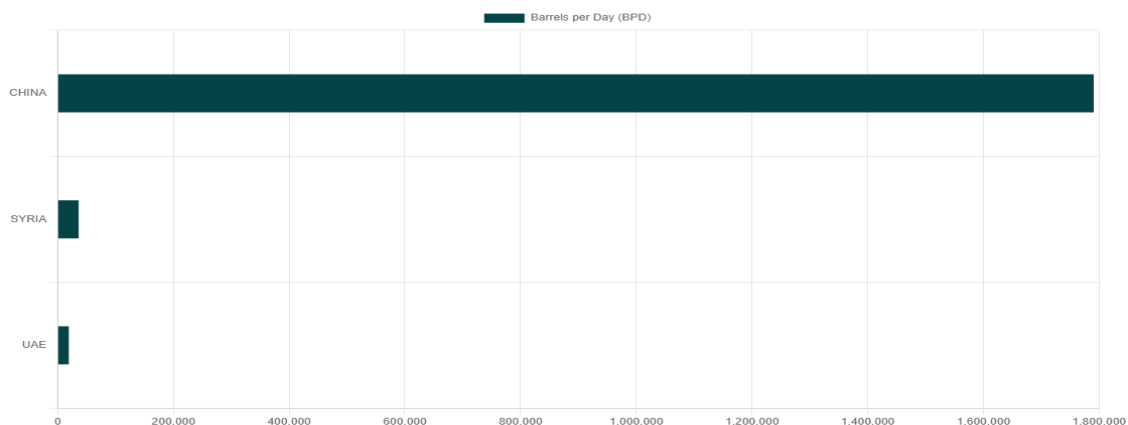
از منظر نفت و انرژی نیز بررسی‌ها نشان می‌دهد که واردات نفت چین از ۲۲,۶۲ میلیون تن در سال ۱۹۹۶ به ۵۳۶,۳ میلیون تن در سال ۲۰۱۸ افزایش یافت و نسبت واردات به کل مصرف نفت چین در این دوره به ۷۲,۶ درصد رسید. (Hu et al., 2021: 20). سهم واردات نفت از ایران، از کل واردات نفت چین نیز روند صعودی و نوسانی را نشان داد و از ۱ درصد در سال ۱۹۹۶ به ۵ درصد در سال ۲۰۱۸ رسید (Xue et al., 2019). شکل زیر میزان واردات نفت خام چین از ایران طی سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۲۲ را نشان می‌دهد:

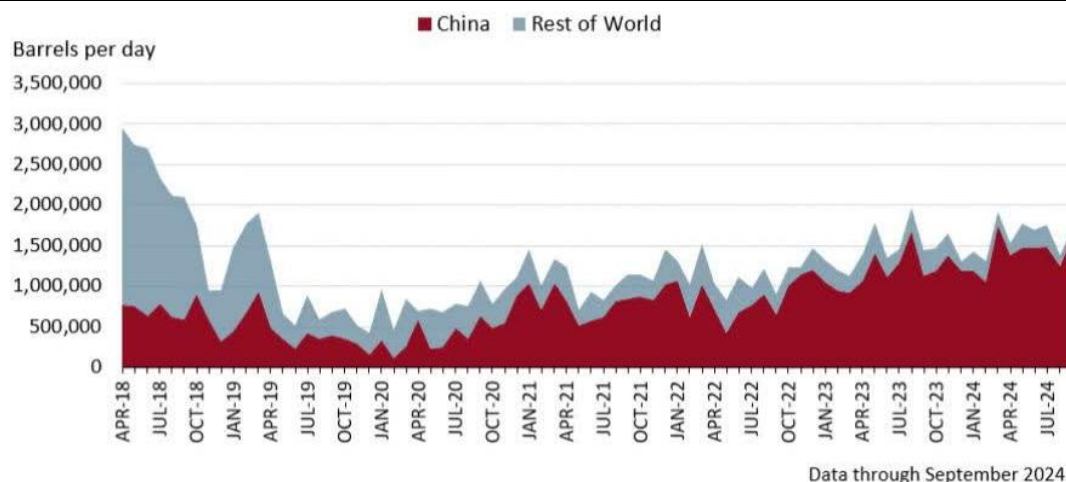
Source: tradingeconomics.com | Comtrade

شکل ۶. میزان واردات نفت چین از ایران (<https://tradingeconomics.com/china/exports/iran>)

بر اساس آمار گمرک چین، درحالی‌که در سال ۲۰۲۲ میزان واردات متعارف و رسمی نفت از ایران بالغ بر ۷۸۰ هزار تن به ارزش ۵۶۰,۶ میلیون دلار بوده است، در سال ۲۰۲۳ میلادی میزان خریدهای نفتی چین از ایران به‌دلیل ملاحظات تحریمی از فهرست رسمی اقلام وارداتی از ایران به‌طور کامل حذف شد (اتاق بازرگانی و صنایع ایران و چین، ۱۴۰۲/۰۵/۲۱).

شکل ۷. خریداران اصلی نفت ایران (United Against Nuclear Iran)

شکل ۸. میزان واردات نفت چین از ایران در سال ۲۰۲۴ میلادی (Thomas et al., 2024)

باوجود حذف آمار واردات نفت ایران از گمرک چین، خریداران مستقر در جمهوری خلق چین بر این باورند که منافع اقتصادی خرید نفت ایران به دلایل متعددی از خطرات تحریم‌های ایالات متحده بیشتر است. نفت ایران اغلب کمتر از قیمت‌های رایج بازار فروخته می‌شود و بنا بر گزارش‌ها با تخفیف در مقایسه با عرضه‌کنندگان روسی و دیگر کشورهای خلیج فارس یا محدود به قیمت، برای جلب تجار خارجی فروخته می‌شود. اکثر خریداران مستقر در چین پالایشگاه‌های کوچک و نیمه‌مستقلی هستند که به‌عنوان «تی‌پات» (قوری) شناخته می‌شوند. این پالایشگاه‌های کوچک هم به‌سختی شناسایی می‌شوند و هم کمتر در معرض نظام مالی ایالات متحده قرار می‌گیرند و در نتیجه اثربخشی تحریم‌های ایالات متحده را محدود می‌کنند. طبق گزارش‌ها، معامله‌گران از تکنیک‌های فریبنده مانند برچسب‌گذاری مجدد نفت خام ایران و پخش اطلاعات جعلی مسیر نفت کش استفاده می‌کنند (Thomas et al., 2024).

از موانع دیگر ایالات متحده برای تحریم‌های نفتی ایران، فقدان صلاحیت قضایی در مورد یک کشتی و قوانین دریانوردی است که صلاحیت این کشور را برای اجرای قوانین تحریمی خود با ایجاد ممنوعیت برای کشتی‌های مظنون به قاچاق سوخت ایران محدود می‌کند (همان). کمیسیون بررسی اقتصادی و امنیتی آمریکا و چین در گزارش سالانه‌ای که تقریباً همه جنبه‌های روابط دوجانبه را پوشش می‌دهد از قانون‌گذاران خواسته مطالعه دقیق را برای بررسی نحوه ورود نفت به چین از طریق مسیرهای غیرمستقیم انجام دهند زیرا چین با تغییر مسیر واردات نفت خام از طریق کشورهایی مانند مالزی، خود را از تحریم‌ها مصون نگه‌داشته است (South China Morning Post, 20/11/2024).

با روی کار آمدن مجدد دونالد ترامپ در آمریکا و جان گرفتن کمپین فشار حداکثری او، در ۵ فوریه ۲۰۲۵ و بر اساس فرمان اجرایی ۱۳۸۴۶ و ۱۳۹۰۲ با ردیابی «ناوگان سایه»^۲ ایران یکی از این پالایشگاه‌های مستقل و خصوصی به نام شرکت پتروشیمی شاندونگ شوگوانگ لوکینگ^۳ را به‌دلیل خرید و پالایش صدها میلیون دلار نفت خام ایران، تحریم کرد (state.gov, 20/03/2025). بر اساس برخی آمار، چین در سال ۲۰۲۴ به‌طور متوسط ۱٫۵ تا ۱٫۶ میلیون بشکه در روز نفت خام از ایران وارد کرده و این رقم در برخی ماه‌های ۲۰۲۵ به ۱٫۷ تا ۱٫۸ میلیون بشکه در روز رسیده است (Vortexa, 2025; Kpler, 2025). این داده‌ها نشان می‌دهد که اگرچه تجارت غیرنفتی دو کشور ساختاری پایدار دارد، اما وزن واقعی روابط اقتصادی ایران و چین در سال‌های ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵ همچنان به‌شدت وابسته به صادرات نفت ایران بوده است. در بُعد سیاسی واکنش رسمی چین به تحریم‌ها، مخالفت دیپلماتیک قاطعانه بود. سخنگوی وزارت خارجه چین، تحریم‌های آمریکا را «یک‌جانبه، بی‌دلیل و غیرقانونی» خواند و بر تداوم همکاری‌ها در چارچوب توافق ۲۵ ساله تأکید کرد (Xinhua Global Times, 21/03/2025). این موضع در عرصه بین‌المللی نیز دنبال شد؛ چین در شورای امنیت با فعال‌سازی سازوکار موسوم

1. teapots.

2. Shadow Fleet.

3. China-based Shandong Shouguang Luqing Petrochemical Co.

به ماشه (اسنپ‌بک) مخالفت و پیشنهادی برای تعلیق تحریم‌ها ارائه داد (United Nations, 2025: September 5). همچنین، در برابر تهدید ترامپ مبنی بر اعمال تعرفه ۲۵ درصدی بر معامله‌کنندگان با ایران، وزارت خارجه چین بر دفاع از حقوق مشروع خود تأکید کرد (ایسنا، ۱۴۰۴/۱۰/۲۳).

هم‌زمان، عرصه «اقتصاد سیاسی منازعه» در حال چرخش به‌سوی یک نبرد فناورانه و «الگوریتمی» است. گزارش‌ها نشان می‌دهد تحریم‌های آتی آمریکا برافزایش دقت ردیابی «ناوگان سایه» از طریق ادغام داده‌های ماهواره‌ای و هوش مصنوعی و نیز هدف‌گیری بخش پتروشیمی چین متمرکز خواهد بود (FDD, 2025; OFAC, 2025; Reuters, 2025). این امر به معنای انتقال میدان نبرد از عرصه مالی سنتی به حوزه نظارت دیجیتال و جنگ داده‌ها است (Chen, 2025).

داده‌ها نشان می‌دهد که چین در وضعیت کلی و در عمل با آمریکا در تحریم‌ها هماهنگ عمل کرده و واردات انرژی از ایران را به حداقل رسانده است. با این حال، چالش اصلی آینده در میدان نوبین جنگ فناورانه خواهد بود، جایی که افزایش توان ردیابی ناوگان سایه از طریق هوش مصنوعی و ماهواره‌ها، می‌تواند خطر تحریم‌های الگوریتمی بر فعالیت تی‌پات‌ها و الگوی تجاری موجود برای خرید نفت ایران را به میزان قابل‌توجهی افزایش دهد و در صورت تداوم وضعیت موجود بین ایران و آمریکا، دو طرف را وادار به تسلیم در برابر این روند یا ابداع سازوکارهای پیچیده‌تری کند.

نتیجه‌گیری

ارزیابی داده‌های اقتصادی رفتار چین در موضوع تحریم‌های ایران و در چارچوب مفهوم اقتصاد سیاسی منازعه، طی چند دوره مجزا قابل‌بررسی و قابل‌تأمل است. مقاله نشان داد چین در سال‌های قبل از ۲۰۱۰ هرچند در اثر فشارهای ایالات متحده به تصویب چندین تحریم ضد ایرانی رأی می‌دهد ولی همچنان حجم روابط اقتصادی رو به افزایش بوده است. از سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ که دوره تحریم‌های سخت ایران بوده است میزان تجارت ایران و چین دچار نوسان‌های سینوسی شد اما پس از آغاز برجام این روند تصاعدی افزایش داشت. پس از خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸، روابط ایران و چین در حوزه انرژی تحت تأثیر تحریم‌های مجدد و شدیدتر ایالات متحده قرار گرفت. این تحریم‌ها که باهدف به صفر رساندن صادرات نفت ایران اعمال شدند، باعث کاهش شدید فروش نفت ایران به بازارهای بین‌المللی شد. چین در این مدت اگرچه همچنان یکی از خریداران اصلی نفت ایران باقی ماند، اما به‌دلیل فشارهای تحریمی و به‌ویژه تصویب قوانین «سیسادا» و «کاتسا» در کنگره آمریکا، ترجیح داد منافع خود را در این منازعه کاهش دهد.

آمارهای رسمی نشان می‌دهند که پس از اعمال تحریم‌های آمریکا، چین میزان واردات نفت خود از ایران را به‌طور رسمی کاهش داد. بسیاری از شرکت‌های بزرگ چینی، به‌ویژه آن‌هایی که دارای روابط اقتصادی با ایالات متحده بودند، از خرید نفت ایران خودداری کردند تا از تحریم‌های ثانویه در امان بمانند. با این وجود پس از خروج آمریکا از برجام، پالایشگاه‌های مستقل چینی موسوم به «تی‌پات‌ها» که وابستگی کمتری به سیستم مالی بین‌المللی دارند، به خریداران اصلی نفت ایران تبدیل شدند. در سال ۲۰۲۱، ایران و چین توافق همکاری ۲۵ ساله را امضا کردند که شامل سرمایه‌گذاری چین در بخش انرژی ایران بود اما اجرای این توافق نیز به دلایل تحریمی با چالش‌هایی جدی همراه شد.

بدین ترتیب ملاحظه می‌شود چین گرچه همواره در مجامع بین‌المللی خواستار حل‌وفصل مسالمت‌آمیز مسائل هسته‌ای ایران بوده است و تلاش کرده است تا به‌نوعی از ایران در برابر فشارهای غربی حمایت کند اما ارزیابی روند کلی مناسبات ایران و چین در حوزه انرژی در این پژوهش نشان می‌دهد بیشتر شرکت‌های چینی به‌دلیل فشارهای ایالات متحده و خطرات ناشی از تحریم‌ها، از همکاری با ایران خودداری می‌کنند و حتی شرکت‌های کوچک چینی نیز در موارد زیادی به‌واسطه تحریم‌های هوشمند و الگوریتمی علیه ایران ناگزیر از تعدیل رفتار خود در برابر تحریم‌ها شده‌اند. این همان روندی است که به نظر می‌رسد دستکم تا پایان دولت دوم ترامپ در آمریکا همچنان تداوم خواهد داشت و منافع ملی ایران را با مخاطرات بیشتری مواجه می‌کند؛ بدیهی است در این شرایط هرگونه تلاش ایران و چین برای توسعه روابط منوط به کاستن از فشار تحریم‌های آمریکا خواهد بود.

منابع

- اختیاری امیری، رضا؛ صالحی خنار، محبوبه (۱۳۹۶). بررسی علل و زمینه‌های گسترش روابط ایران و چین در عصر پساجام. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست بین‌الملل، ۱(۱)، ۳۳-۵۱.
- اسلامی، محسن؛ نقدی، فرزانه (۱۳۹۵). ابزار تحریم و سیاست خارجی آمریکا در قبال ایران. فصلنامه روابط خارجی، ۸(۴)، ۳۷-۷۱.
- ایسنا (۱۳۸۵/۱۰/۲۰) در مجمع عمومی اتاق بازرگانی دو کشور عنوان شد: حجم مبادلات تجاری ایران و چین در سال ۲۰۰۶ به ۱۵ میلیارد دلار رسید. به آدرس: <https://www.isna.ir/news/8510-10298/>
- ایسنا (۱۴۰۴/۱۰/۲۳). پاسخ چین به تهدیدات تعرفه‌ای ترامپ علیه شرکتی تجاری ایران. به آدرس: <https://www.isna.ir/news/1404102313145/>
- بیات، محسن (۱۳۹۱). تاریخ تحریم ایران؛ تحول در آسیب‌پذیری‌ها و ماهیت تحریم‌ها. فصلنامه سیاست خارجی، ۲۶(۴)، ۹۳۵-۹۶۰.
- پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست جمهوری (۱۳۹۴/۱۱/۰۳). رئیس‌جمهوری در نشستی مطبوعاتی با رئیس‌جمهوری چین. به آدرس: <https://president.ir/fa/91432>
- پورقاسمی، محسن (۱۳۹۸). آمار و نمودار صادرات و واردات در سال ۹۸. به آدرس: <https://ixport.ir/iran-import-export-data-2020/>
- تجارت فردا (۱۳۹۳/۰۳/۰۴). چین و خاورمیانه: رابطه‌ای فراتر از نفت. به آدرس: <https://www.tejaratefarda.com/>
- خبر آنلاین (۱۳۸۸/۰۷/۱۵). ۲۵ میلیارد دلار مبادله تجاری با چین. به آدرس: <https://www.khabaronline.ir/news/19538/>
- خبرگزاری ایسنا (۱۳۸۹/۰۶/۱۹). سخنگوی وزارت امور خارجه چین: با اعمال تحریم‌های یک‌جانبه علیه ایران مخالفیم. به آدرس: <https://www.isna.ir/news/8906-11392/>
- خبرگزاری مهر (۱۳۸۶/۱۰/۱۵). حجم مبادلات تجاری ایران و چین در سال ۲۰۰۷ از مرز ۱۶ میلیارد دلار می‌گذرد. به آدرس: <https://www.mehrnews.com/news/456015/>
- ششمین نمایشگاه توانمندی‌های صادراتی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۳/۰۱/۱۷). روند تجارت ایران و چین در ۱۰ سال گذشته. به آدرس: <https://www.irantsn.com/>
- کریمی، محمدصادق (۱۳۹۶). بررسی اثر وجود کشور رقیب و امکان اقدام متقابل در نتایج تحریم‌ها؛ نمونه موردی تحریم‌های ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۷(۲۴)، ۱۷۹-۲۰۰.
- گرشاسبی، علیرضا؛ رهنمون پیروج، طیبه (۱۴۰۰). خالصه گزارش بررسی اهم تحریم‌ها علیه ایران با تأکید بر دوره پساجام (۹۷-۹۹). موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- مابی، طیبه؛ سلطانی، فخرالدین؛ امینی، آرمین (۱۴۰۳). چالش‌های تحریم ایران در عصر وابستگی متقابل اقتصاد سیاسی انرژی. فصلنامه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم، ۲۷(۱۰۶)، ۲۱۲-۲۴۰.
- مشرق نیوز (۱۳۹۶/۱۱/۲۱). تجارت ۳۷ میلیارد دلاری ایران و چین در سال ۲۰۱۷. به آدرس: <https://www.mashreghnews.ir/news/829781/>
- معاونت دیپلماسی وزارت امور خارجه (۱۴۰۲/۰۹/۱۴). آمار گمرک چین در مورد مبادلات تجاری غیرنفتی ایران و چین طی ۹ ماهه ۲۰۲۳. به آدرس: <https://economic.mfa.gov.ir/portal/newsview/734158>
- ملکوتی، امیر؛ زمانی، زهرا؛ اربابیان، شیرین (۱۴۰۰). تعیین‌کننده‌های تجارت ایران و چین. فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، ۹(۹۸)، ۲۴۶-۲۱۵. doi: 10.22034/ijts.2021.245371
- ملکی، بهنام (۱۳۸۲). اقتصاد سیاسی ایران. چاپ اول. تهران: انتشارات علم نور.
- نهادوندیان محمد؛ لطفی، محمد (۱۳۹۲). نظریه بازی‌ها و تحریم اقتصادی ایران (ارائه مدل مفهومی). نشریه مطالعات دفاعی/استراتژیک، ۱۱(۵۲)، ۳۹-۶۸.

References

- Anderton, C. H., & Carter, J. R. (2009). *Principles of conflict economics: A primer for social scientists*. Cambridge University Press.
- Andreas, P. (2012). *Political economies of conflict: Old wine in new bottles?* World Peace

- Foundation. <https://sites.tufts.edu/reinventingpeace/2012/02/06/Political-Economies-of-Conflict-Old-Wine-in-New-Bottles>
- Batmanghelidj, E. (2019, October 23). *China's declared imports of Iranian oil hit a (deceptive) new low*. Bourse & Bazaar. <https://www.bourseandbazaar.com>
- Bayat, M. (2012). The history of sanctions against Iran: Evolution of vulnerabilities and the nature of sanctions. *Foreign Policy Quarterly*, 26(4), 935–960. (In Persian).
- Belal, K. (2020). China-Iran relations: Prospects and complexities. *Policy Perspectives*, 17(2), 47–66. doi: 10.13169/polipers.17.2.0047
- Bloomberg. (2020, January 31). *U.S. lifts sanctions on unit of China's biggest shipping company*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-31/u-s-lifts-sanctions-on-unit-of-china-s-biggest-shipping-company>
- Bourse & Bazaar. (2019, January). *When the sun sets in the East: New dynamics in China-Iran trade under sanctions*. <https://www.bourseandbazaar.com>
- Bueno de Mesquita, B. (2006). Central issues in the study of international conflict. In B. R. Weingast & D. A. Wittman (Eds.), *The Oxford handbook of political economy* (pp. 831–851). Oxford University Press.
- Calabrese, J. (2006). *China and Iran: Partners perfectly mismatched*. Middle East Institute.
- CEIC Data. (2025). *Iran: Total exports to China (monthly series, 2024–2025)*. <https://www.ceicdata.com>
- Chen, Y. (2025). The new frontier in U.S.-China tech rivalry: Sanctions evasion and financial innovation. *Journal of Geopolitical Economy*, 12(1), 45–67.
- Conduit, D., & Akbarzadeh, S. (2019). Great power-middle power dynamics: The case of China and Iran. *Journal of Contemporary China*, 28(117), 468–481. doi: 10.1080/10670564.2018.1557947
- congress.gov. (2017, July 24). *H.R.3364 – Countering America's adversaries through sanctions act*. <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/3364/text>
- Cooper, H. (2009, November 17). *China holds firm on major issues in Obama's visit*. New York Times. <http://www.nytimes.com/2009/11/18/world/asia/18prexy.html>
- DiChristopher, T. (2019, April 22). *Trump aims to drive Iran's oil exports to zero by ending sanctions waivers*. CNBC. <https://www.cnbc.com>
- Drezner, D. W. (1999). *The sanctions paradox: Economic statecraft and international relations*. Cambridge University Press.
- Drezner, D. W. (2000). Bargaining, enforcement, and multilateral sanctions: When is cooperation counterproductive? *International Organization*, 54(1), 73–102. doi: 10.1162/002081800551119
- Eisa Zadeh, S., Mahmoudvand, R., & Mir Ali, F. (2021). The effect of economic sanctions on Iran's per capita GDP using the synthetic control method. *Economic Research and Policies Quarterly*, 29(100), 289–320. (In Persian).
- Ekhtiari Amiri, R., & Salehi Khenar, M. (2017). Examining the causes and contexts of the expansion of Iran-China relations in the post-JCPOA era. *International Strategic Policy Studies Quarterly*, 1(1), 33–51. (In Persian).
- Eslami, M., & Farzaneh Naqdi, F. (2016). Sanctions as a tool of U.S. foreign policy toward Iran. *Foreign Relations Quarterly*, 8(4), 37–71. (In Persian).
- Felbermayr, G., Kirilakha, A., Syropoulos, C., Yalcin, E., & Yotov, Y. V. (2020). The global sanctions database. *European Economic Review*, 129. doi: 10.1016/j.eurocorev.2020.103561
- Fitzgerald, V. (2000). The international political economy of conflict in poor countries. In *War and underdevelopment*. Oxford University Press.
- Foster, P. (2009, November 17). Barack Obama and Hu Jintao remain divided on key issues. *Telegraph*. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/6589921/Barack-Obama-and-Hu-Jintao-remain-divided-on-key-issues.html>
- Foundation for Defense of Democracies. (2025, September 18). *The AI frontier in sanctions enforcement: Tracking Iran's evolving shadow fleet*. Center on Economic and Financial

- Power.
- france24. (2010, April 13). *China agrees to join US push on Iran sanctions*. <https://www.france24.com/en/20100413-china-agrees-join-us-push-iran-sanctions>
- Garlick, J., & Havlová, R. (2021). The dragon dithers: Assessing the cautious implementation of China's Belt and Road Initiative in Iran. *Eurasian Geography and Economics*, 62(4), 454–480.
- Garver, J. W. (2011). *China and Iran: Ancient partners in a post-imperial world*. University of Washington Press.
- Gershasbi, A., & Rahnamoun Piroj, T. (2021). *Summary report on key sanctions against Iran with emphasis on the post-JCPOA period (2018–2020)*. Institute for Trade Studies and Research. (In Persian).
- Giumelli, F. (2011). *Coercing, constraining and signalling: Explaining UN and EU sanctions after the Cold War*. ECPR Press.
- Global Times. (2025, March 21). *China's FM slams US sanctions against Chinese firms for importing Iranian oil*. <https://www.globaltimes.cn/page/202503/1330579.shtml>
- Greer, L., & Batmanghelidj, E. (2020, September). Last among equals: The China-Iran partnership in a regional context. Wilson Center.
- Hu, X., He, L., & Cui, Q. (2021). How do international conflicts impact China's energy security and economic growth? A case study of the US economic sanctions on Iran. *Sustainability*, 13(12), 6903. doi: 10.3390/su13126903
- Hufbauer, G. C., & Oegg, B. (2003, April). *The impact of economic sanctions on US trade: Andrew Rose's gravity model*. Peterson Institute for International Economics.
- Hufbauer, G. C., & Jung, E. (2020). What's new in economic sanctions? *European Economic Review*, 130, 103572. doi: 10.1016/j.eurocorev.2020.103572
- Hufbauer, G. C., Schott, J. J., & Elliott, K. A. (2008). *Economic sanctions reconsidered: Greater transatlantic cooperation on sanctions* (3rd ed.). Peterson Institute for International Economics
- Import and export volume of Iran and China*. <https://tradingeconomics.com/china/exports/iran>
- International Monetary Fund. (2025). *Direction of trade statistics (DOTS): Iran–China monthly export data*. <https://data.imf.org>
- Iran–China Chamber of Commerce and Industries. (2023, August 12). *Review of Iran–China trade exchanges during the first half of 2023*. <https://iccci.ir/> (In Persian).
- ISNA News Agency. (2007, January 10). *Iran–China trade volume reached \$15 billion in 2006*. <https://www.isna.ir/news/8510-10298/> (In Persian).
- ISNA News Agency. (2010, September 10). *Chinese foreign ministry spokesperson: We oppose unilateral sanctions against Iran*. <https://www.isna.ir/news/8906-11392/> (In Persian).
- ISNA News Agency. (2025, August 30). *How dependent is China on Iran's oil?* <https://www.isna.ir/news/1404060804765/> (In Persian).
- ISNA News Agency. (2026, January 13). *China responds to Trump's tariff threats against Iran's trade partners*. <https://www.isna.ir/news/1404102313145/> (In Persian).
- Izadi, F., & Khodaei, E. (2017). The Iran factor in US-China relations: Guarded engagement vs. soft balancing. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 3(2), 299–323. doi: 10.1142/S2377740017500204
- Kaempfer, W. H., & Lowenberg, A. D. (2007). The political economy of economic sanctions. *Handbook of Defense Economics*, 2, 867–911. doi: 10.1016/S1574-0013(06)02027-8
- Kandil, M., & Mirzaie, I. A. (2021). Macroeconomic policies and the Iranian economy in the era of sanctions. *Middle East Development Journal*, 13(1), 78–98. doi: 10.1080/17938120.2021.1898190
- Karimi, M. S. (2017). Examining the effect of rival countries and the possibility of retaliation on the outcomes of sanctions: The case of Iran sanctions. *Strategic Public Policy Studies Quarterly*, 7(24), 179–200. (In Persian).
- Khabar Online. (2009, October 7). *\$25 billion trade exchange with China*. <https://www.khabaronline.ir/news/19538/> (In Persian).

- Kpler. (2025). *Iran crude export flows to China: 2024–2025 energy market report*. <https://www.kpler.com>
- Lake, D. A. (2006). International political economy: A maturing interdisciplinary. In B. R. Weingast & D. A. Wittman (Eds.), *The Oxford handbook of political economy* (pp. 757–777). Oxford University Press.
- Lijian, Z. (2024, December 6). *Foreign Ministry spokesperson Zhao Lijian's regular press conference on December 6, 2021*. http://mz.china-embassy.gov.cn/por/fyrth/202112/t20211206_10463087.htm
- Lynch, J. (2011). *The political economy of conflict and peace* (Working Paper 14/1). Centre for Peace and Conflict. https://sydney.edu.au/arts/peace_conflict/docs/working_papers/The%20Political%20Economy%20of%20Conflict%20and%20Peace%20-%20Jake%20Lynch.pdf
- Ma'abi, T., Soltani, F., & Amini, A. (2024). Challenges of Iran's sanctions in the era of interdependence in the political economy of energy. *Baqir al-Olum University Political Science Quarterly*, 27(106), 212–240. (In Persian).
- Mackenzie, P. (2010). *A closer look at China-Iran relations*. CNA Roundtable Discussion: China's Relations with Iran.
- Majidi, A. F., & Zarouni, Z. (2016). The impact of sanctions on the economy of Iran. *International Journal of Resistive Economics*, 4(1), 84–99.
- Maleki, B. (2003). *The political economy of Iran* (1st ed.). Elm-e Noor Publishing. (In Persian).
- Malekouti, A., Zamani, Z., & Arbabian, Sh. (2021). Determinants of Iran–China trade. *Business Research Quarterly*, (98), 215–246. doi: 10.22034/ijts.2021.245371 (In Persian).
- Mashregh News. (2018, February 10). *Iran–China trade reached \$37 billion in 2017*. <https://www.mashreghnews.ir/news/829781/> (In Persian).
- Mehr News Agency. (2007, April 4). *Iran–China trade volume to surpass \$16 billion in 2007*. <https://www.mehrnews.com/news/456015/> (In Persian).
- Ministry of Foreign Affairs – Economic Diplomacy Department. (2023, December 5). *China's customs statistics on Iran–China non-oil trade during the first nine months of 2023*. <https://economic.mfa.gov.ir/portal/newsview/734158> (In Persian).
- Miraskari, S. R., Tayebi, S. K., & Barzani, M. V. (2013). An analysis of international outsourcing in Iran-China trade relations. *Journal of Money and Economy*, 8(1), 09–139.
- Morgan, T. C., Bapat, N., & Krustev, V. (2009). The threat and imposition of economic sanctions, 1971–2000. *Conflict Management and Peace Science*, 26(1), 92–110. doi: 10.1177/0738894208097660
- Nahavandian, M., & Lotfi, M. (2013). Game theory and Iran's economic sanctions (a conceptual model). *Strategic Defense Studies Journal*, (52), 39–68. (In Persian).
- Neuenkirch, M., & Neumeier, F. (2015). The impact of UN and US economic sanctions on GDP growth. *European Journal of Political Economy*, 40, 110–125. doi: 10.1016/j.ejpoleco.2015.08.002
- Office of Foreign Assets Control. (2025, October 30). *Targeted advisory to the maritime insurance industry on sanctions risks evasion patterns* (Advisory No. 2025-1030). U.S. Department of the Treasury. <https://ofac.treasury.gov/>
- Peksen, D. (2021). Economic sanctions and political stability and violence in target countries. In *Research handbook on economic sanctions* (pp. 187–201). Edward Elgar Publishing. doi: 10.4337/9781788979825.00020
- Pomfret, J., & Warrick, J. (2009, November 26). China's backing on Iran followed dire predictions. *Washington Post*. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/11/25/AR2009112504112.html>
- Pour Ghasemi, M. (2019). *Statistics and charts of Iran's exports and imports in 2019*. <https://ixport.ir/iran-import-export-data-2020/> (In Persian).
- Presidency of the Islamic Republic of Iran. (2016, January 23). *President's press conference with the President of China*. <https://president.ir/fa/91432> (In Persian).
- Reuters. (2012). *U.S. slaps sanctions on China state energy trader over Iran*.

- <https://www.reuters.com/article/us-iran-usa-sanctions-idUSTRE80B1DW20120112/>
6th Export Capabilities Exhibition of the Islamic Republic of Iran. (2024, April 5). *Iran-China trade trends over the past ten years*. <https://www.irantsn.com/> (In Persian).
- Reuters. (2025, November 12). *Exclusive: U.S. weighs sectoral sanctions on China's petrochemical industry over Iran oil imports*.
- Scita, J. (2022). China-Iran relations through the prism of sanctions. *Asian Affairs*, 53(1), 87–105. doi: 10.1080/03068374.2022.2031084
- Shirazi, H., Azarbaieyani, K., & Sameti, M. (2016). The effect of economic sanctions on Iran's exports. *Iranian Economic Review*, 20(1).
- Sotoudehfar, A. (2015). On the status of Iran's oil trade with China in pre-nuclear deal. *International Economics Studies*, 45(2), 21–32.
- South China Morning Post. (2024, November 20). *US panel urges Congress to delve into China's indirect imports of Iranian oil as Trump returns*. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3287265/>
- state.gov. (2025, March 20). *Sanctioning entities purchasing and transporting Iranian oil to further impose maximum pressure on Iran*. <https://www.state.gov/sanctioning-entities-purchasing-and-transporting-iranian-oil-to-further-impose-maximum-pressure-on-iran/>
- Tahlil Bazaar. (2025, June 27). *Trump's maximum pressure fails; Iran's oil exports to China remain high*. <https://www.tahlilbazaar.com/news/349507> (In Persian).
- Taylor, B. (2012). *Sanctions as grand strategy*. Routledge.
- Tehran Times. (2025, April 7). *Iran-China annual non-oil trade stands at \$34.1b*. <https://www.tehrantimes.com/news/495003/Iran-China-annual-non-oil-trade-stands-at-34-1b>
- Tejarat-e Farda. (2014, May 25). *China and the Middle East: A relationship beyond oil*. <https://www.tejaratefarda.com/> (In Persian).
- Thomas, C., Elsea, J. K., & Rosen, L. W. (2024). *Iran's petroleum exports to China and U.S. sanctions*. <https://crsreports.congress.gov>
- timesofmalta. (2016, March 11). *China firms push for multibillion dollar Iran rail and ship deals*. <https://timesofmalta.com/article/China-firms-push-for-multibillion-dollar-Iran-rail-and-ship-deals.605289>
- Trend News Agency. (2018, May 17). *China's CNPC to replace Total in South Pars if French firm withdraws*. <https://en.trend.az/iran/business/2904491.html>
- UN Security Council. (2006, July 31). *Resolution 1696 (SC/8792)*. <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8792.doc.htm>
- UN Security Council. (2006, December 23). *Resolution 1737 (SC/8928)*. <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8928.doc.htm>
- Vahabi, M. (2012). Political economy of conflict foreword. *Revue d'économie Politique*, 122.
- van Bergeijk, P. A. (2009). *Economic diplomacy and the geography of international trade*.
- World Economic Forum. (2012). *The financial development report*.
- Van Kemenade, W. (2010). China vs. the Western campaign for Iran sanctions. *The Washington Quarterly*, 33(3), 99–114. doi: 10.1080/0163660X.2010.498087
- Wright, R. (2004). Iran's new alliance with China could cost US leverage. *Washington Post*, 17, 21.
- Wu, F. (2015). China's puzzling energy diplomacy toward Iran. *Asian Perspective*, 39(1), 47–69. doi: 10.1353/apr.2015.0009
- Wuthnow, J. (2016). *Posing problems without an alliance: China-Iran relations after the nuclear deal*.
- Xue, M. M., Wu, G., Wang, Q., Yao, Y. F., & Liang, Q. M. (2019). Socioeconomic impacts of a shortage in imported oil supply: Case of China. *Natural Hazards*, 99, 1415–1430. doi: 10.1007/s11069-019-03792-2
- Yang, J., Askari, H., Forrer, J., & Teegen, H. (2004). US economic sanctions against China: Who gets hurt? *World Economy*, 27(7), 1047–1081. doi: 10.1111/j.1467-9701.2004.00636

- UN Security Council. (2007, March 24). *Resolution 1747 (SC/8980)*. <http://www.un.org/News/Press/docs/2007/sc8980.doc.htm>
- United Nations. (2025, September 26). *Security Council fails to adopt draft resolution by China and Russia to delay sanctions on Iran*. UN News. <https://news.un.org/en/story/2025/09/1165974>
- United Nations. (2025, September 5). *Letter dated 19 August 2025 from the Permanent Representative of China to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2025/520)*. UN Digital Library. <https://digitallibrary.un.org/record/4088122>
- Vortexa. (2025). *China crude oil imports from Iran: Monthly tanker tracking analysis*. <https://www.vortexa.com/insights>
- wanaen. (2025, January 4). *The ups and downs of Iran's oil exports to China*. <https://wanaen.com/the-ups-and-downs-of-irans-oil-exports-to-china>
- Xinhua News Agency. (2021, March 27). *China-Iran 25-year cooperation agreement: Economic implications*. https://spanish.xinhuanet.com/2021-01/26/c_139697061.htm
- Yacoubian, A. (2023). *Iran's increasing reliance on China*. <https://iranprimer.usip.org/blog/2019/sep/11/irans-increasing-reliance-china>
- Yacoubian, A. (2023, June 23). *Iran's increasing reliance on China*. <https://iranprimer.usip.org/blog/2019/sep/11/irans-increasing-reliance-china>

